

กระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

Utilizing Drama Process and Social Service Learning to Enhance Lifelong Learner among Private University Students

อนรรฆอร บุรณานนท์^{1*} วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา² และ สุกัญญา สมไพบูลย์³
Anackaorn Buramatdhananon,^{1*} Wirathep Pathumcharoenwattana²
and Sukanya Sompiboon

Article History

Receive: February 27, 2025

Revised: April 24, 2025

Accepted: April 28, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ด้วยการวิจัยจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกคณาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนและผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จนได้คุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและผู้เชี่ยวชาญด้านการละครเพื่อการเรียนรู้โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงเช่นกัน จนได้แนวทางการใช้การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและการละครเพื่อการเรียนรู้ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 6 คน จากการรับหาอาสาสมัครนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน มีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินก่อนและหลังเข้าร่วม โดยสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้ Willcoxon t-test ในการแปรผลและแบบการบันทึกการสนทนากลุ่มประกอบกันเพื่อแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน คือ ผู้ที่อยู่ในสังคมแห่งความแตกต่างหลากหลายได้อย่างดี ผู้มีโลกทัศน์ ผู้จัดการชีวิตในหลายมิติ ผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลง และผู้เข้าใจวิถีของการเรียนรู้ โดยแนวทางการใช้การละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมนั้นต้องใช้กระบวนการละคร และการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การติดตั้งเครื่องมือการเรียนรู้และการละคร (2) การลงพื้นที่ชุมชนเพื่อสำรวจความต้องการ (3) การสร้างสรรค์ละครจากปัญหาที่พบในชุมชน (4) การจัดการแสดงละครเพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมกัน และ (5) การสรุปและประเมินผลการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ละคร ส่วนการประเมินผลจากการใช้กระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมพบว่า นักศึกษาเกิดคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนทุกประการ

คำสำคัญ : กระบวนการละคร; การละครเพื่อการเรียนรู้; การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม; การเรียนรู้ตลอดชีวิต; คุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต; นักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน; มหาวิทยาลัยเอกชน

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Doctoral Student in Department of Lifelong Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University

² อาจารย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Lecturer, Faculty of Education, Chulalongkorn University

³ อาจารย์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Lecturer, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University

*Corresponding author, E-mail: 6381084127@student.chula.ac.th

ABSTRACT

This research aimed to develop a process for enhancing the characteristics of lifelong learning attributes among students in private university by utilizing the concepts of drama for learning and social service learning. A mixed methods research design was employed, combining document analysis and in-depth interviews with faculty members from private universities and experts in lifelong learning, using purposive sampling to identify participants. This process led to the identification of key characteristics of lifelong learners in the context of private university. In-depth interviews were also conducted with experts in service-learning and drama-based learning, also selected through purposive sampling. These informed the development of an integrated approach using both drama and social service learning methods. An action research study was then conducted with six volunteer students from a private university. Research tools included pre- and post-assessment questionnaires designed with a rating scale, analyzed using the Wilcoxon t-test, along with focus group discussion recordings to capture changes in participants. The findings revealed that the essential characteristics of lifelong learners among private university students included: the ability to live harmoniously in a diverse society, possessing a global perspective, managing multiple dimensions of life, being self-directed learners, acting as thought leaders and change agents, and understanding the processes of learning itself. The approach integrating drama and service-learning consisted of five main stages: (1) equipping students with tools for learning and drama, (2) conducting community fieldwork to identify local needs, (3) creating theatrical performances based on real community issues, (4) staging performances to foster shared experiences, and (5) summarizing and evaluating the learning outcomes from the drama creation process. The evaluation of the drama process and social service learning utilization revealed that students developed all targeted characteristics of lifelong learners of private university students.

Keywords : Drama Process; Drama for Learning; Social Service Learning; Lifelong Learning; Characteristics of Lifelong Learners; Private University Students; Private University

บทนำ

“ละคร” เป็นงานศิลปะที่มีความผูกพันกับมนุษย์เรา เนื่องจากการละครเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของมนุษย์ รวมถึงจินตนาการของมนุษย์มาเรียงเรียงเป็นเรื่องราวออกมาอยู่ในรูปแบบการแสดงในสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละครเวที หรือผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ นับได้ว่าละครเป็นศิลปะที่สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีลักษณะที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งเป็น “สื่อแห่งชีวิต” เนื่องจากผู้ชมจะได้สัมผัสและเฝ้าดูความเป็นไปของชีวิตในแบบหนึ่ง กล่าวคือ ละคร ไม่ได้เป็นเพียงแค่ศิลปะการแสดงเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “สื่อ” ที่ส่งผ่านเรื่องราวชีวิตหนึ่งไปสู่อีก ชีวิตหนึ่ง (Pantumkomol, 1999) โดยคุณค่าของละครที่สัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์มักถูกมองผ่านบทบาทการเป็นสื่อบันเทิง ที่ช่วยให้ผู้ชมผ่อนคลายอารมณ์หรือหลีกเลี่ยงจากความยุ่งยากในชีวิตประจำวัน ในหนังสือ “สุนทรียนิเทศศาสตร์ การสื่อสารการแสดงและสื่อจินตคติ” ได้กล่าวถึงละครในฐานะหนึ่งในสื่อจินตคติที่มีโครงสร้างเชิงเรื่องเล่า มุ่งเน้นผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมในระดับพื้นฐานที่สุด ละครให้ความบันเทิง ผ่านความสนุกและความเพลิดเพลิน ระดับที่สูงขึ้นคือกระตุ้นให้เกิดสติปัญญา ด้วยความคิดและความเข้าใจที่มีคุณค่า และในระดับสูงสุด คือการบำรุงจิตวิญญาณ ช่วยให้ผู้ชมประจักษ์แจ้งในตนเอง โลกและชีวิต (Anawatsirivong et al., 2004) จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าคุณค่าของละครนั้นลึกซึ้งกว่าสิ่งที่เราสัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน ละครไม่เพียงแต่มอบความบันเทิง แต่ยังเสริมสร้างสติปัญญาและหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ แม้ละครจะมุ่งเน้นผลต่ออารมณ์เป็นหลัก แต่หากนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดการเรียนรู้ด้วยปัญญา 3 ฐาน จะพบว่าละครสามารถกระตุ้น

การเรียนรู้ในสองฐาน คือ ฐานใจ (อารมณ์) และฐานหัว (การคิดวิเคราะห์) จึงกล่าวได้ว่าละครเป็น "เครื่องมือ" ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวหรือประเด็นต่างๆ ผู้ชมจนเกิดการเรียนรู้ผ่านอารมณ์และความคิด

ดังนั้นบทบาทของละครในฐานะ "สื่อการละคร" (Theatrical Media) ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวหรือประเด็นต่างๆ ผู้ชมจนเกิด "การเรียนรู้" ผ่านอารมณ์และความคิดอย่างลึกซึ้งได้นั้นต้องปรับให้อยู่อยู่ในบทบาทของ "กระบวนการละคร" (Drama Process) ซึ่งมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบลงมือทำ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ใช้จินตนาการ ลงมือทำ และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้น สื่อการละครจึงเป็นการใช้ "กระบวนการทางการละคร" หรือ "กิจกรรมทางการละคร" มาเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สื่อสารและมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ ทำให้เกิดการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และเปิดรับประสบการณ์ใหม่ๆ การทำงานในกระบวนการละครยังเสริมสร้างความสามารถในการเจรจาต่อรอง การปรับปรุงแนวคิด การยอมรับความคิดที่หลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด (ฐานหัว) การปฏิบัติ (ฐานกาย) และอารมณ์ความรู้สึก (ฐานใจ)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การสร้างสรรค์ละครของผู้เรียนนั้น ต้องผ่านกระบวนการทางการละคร ตั้งแต่การฝึกฝน การบริหารจัดการต่าง การสะท้อนคิด ซึ่งแสดงให้เห็นจุดเด่นคือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ในกระบวนการละครจนเกิดการเรียนรู้ ทั้งการสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล รวมถึงการสื่อสารไปสู่ผู้ชม แต่การเลือกประเด็นในการสร้างสรรค์ละครก็เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์สื่อการละคร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองว่าหากเราใช้บริบทของสังคมมาเป็นประเด็นในการสื่อสารในกระบวนการละครและสร้างสรรค์ละครเพื่อการเรียนรู้ให้ผู้คนในสังคม ในฐานะ "เครื่องมือของการบริการสังคม" ก็จะสร้างการเรียนรู้ที่ทันสมัยและขยายวงกว้างขึ้น โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชน ที่รับบริการได้เข้ามามีส่วนร่วมในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาที่ชุมชนเผชิญ การร่วมมือสร้างสรรค์ละคร หรือการสนทนาหลังการแสดง กระบวนการเหล่านี้ส่งเสริมให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้ผ่านการสื่อสารที่เปิดกว้าง ดังนั้นการใช้กระบวนการละครเป็นเครื่องมือในการบริการสังคมไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนที่ทำการบริการสังคมได้ฝึกฝนทักษะและเรียนรู้ แต่ยังส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายจึงได้รับประโยชน์และพัฒนาความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่า "การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม" (Service Learning) การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติจริงในสังคม โดยหลักการและแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (Service Learning) จากหนังสือ "การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม" (Thammaphiwat, 2019) ประกอบด้วย (1) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสนำความรู้ทางวิชาการไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (2) การพัฒนาทักษะและคุณลักษณะต่างๆ เพราะการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน การคิดวิเคราะห์ ทักษะความเป็นผู้นำ และความรับผิดชอบต่อสังคม (3) การเชื่อมโยงกับชุมชน โดยนักเรียนจะได้ทำงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ (4) การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยนักเรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง และ (5) การประเมินผลและการสะท้อนความคิด เพราะการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมมีการประเมินผลและการสะท้อนความคิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์และพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การประยุกต์การสร้างสรรค์สื่อการละครและการบริการสังคมนี้แตกต่างจากการเรียนรู้แบบเดิมๆ ที่ครูเป็นผู้สอนและนักเรียนเป็นผู้ฟัง โดยเปาโล แฟร์ (Freire, 2017) ในหนังสือ การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ (Pedagogy of the Oppressed) กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแบบนี้ว่าเป็น "การบอกเล่า" ซึ่งทำให้กระบวนการเรียนการสอนกลายเป็นการป้อนข้อมูลที่ขาดชีวิตชีวา หรือที่แฟร์เรียกว่า "โรคการบอกเล่า" (Narration Sickness) ที่เป็นการสื่อสารทางเดียว ก็เปิดโอกาสให้เป็นการสื่อสารสองทางได้ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้การใช้สื่อการละครและการบริการสังคม นอกจากจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีแล้ว ยังเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย ซึ่งก็คือ การบริการวิชาการ ดังนั้นการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมจึงเป็นเรื่องที่ได้ประโยชน์หลายฝ่าย ทั้งผู้เรียนทั้งมหาวิทยาลัย และชุมชนที่ผู้เรียนเข้าไปบริการ (Win-Win Situation) (Thammaphiwat, 2019)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ยังมีประโยชน์ในระยะยาวกับมหาวิทยาลัยเอกชน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงประชากร ซึ่งกำลังเข้าสู่ภาวะอัตรากำลังลดลง ส่งผลให้จำนวนนักศึกษาลดลงต่อเนื่อง สถานการณ์นี้ส่งผลให้มหาวิทยาลัยเอกชนหลายแห่งต้องตัดลดจำนวนวิชาที่เปิดสอน ทำให้ไม่สามารถรองรับความสนใจที่หลากหลายของนักศึกษาได้อย่างเต็มที่ นักศึกษาบางส่วนรู้สึกไม่ผูกพันกับมหาวิทยาลัยจนถึงขั้นลาออก ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ทั้งด้านรายได้ ภาระงานบุคลากร และคุณภาพบรรยากาศการเรียนรู้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ยังทำให้มหาวิทยาลัยต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน แต่มักเผชิญข้อจำกัดด้านเวลาและ

ระบบราชการในการปรับหลักสูตร ผู้วิจัยจึงเสนอว่าแนวทางหนึ่งที่มหาวิทยาลัยเอกชนควรนำมาใช้คือ การส่งเสริมให้นักศึกษาเป็น “ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learner) ซึ่งมีลักษณะคือ การกำหนดเป้าหมาย แสวงหาความรู้ และวิเคราะห์ผล การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากมหาวิทยาลัยเอกชนหลายแห่งในไทยได้แสดงเจตนารมณ์ในด้านนี้อย่างชัดเจน ผ่านปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ เช่น มหาวิทยาลัยคริสเตียน มหาวิทยาลัยสยาม มหาวิทยาลัยธนบุรี และมหาวิทยาลัย อัสเทิร์น ซึ่งต่างเน้นการส่งเสริมทักษะแห่งอนาคตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้บัณฑิตสามารถอยู่รอดในยุคการเปลี่ยนแปลง และสร้างความมั่นคงให้แก่องค์กรการศึกษาต่อไปได้

งานวิจัยนี้มีขึ้นเพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัย เอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งนักศึกษา ในด้านการสื่อสารกับตนเอง สื่อสารกับผู้อื่นและสื่อสารกับชุมชนจนพัฒนามาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงชุมชน และมหาวิทยาลัยเอกชน นับเป็นแนวทางหนึ่งในการปรับตัวของมหาวิทยาลัยเอกชนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษ ที่ 21 ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ละครในฐานะละครเพื่อการเรียนรู้

การสร้างสรรค์ละครในฐานะของละครเพื่อการเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นกระบวนการละคร โดยให้ผู้เรียนและ/หรือ สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ร่วมสร้าง เนื่องจากการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในระหว่างความคิด การลงมือทำ และการสะท้อนคิด ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สื่อการละครในฐานะละครเพื่อการเรียนรู้ (Drama for Learning) ได้อิทธิพลมาจากออกัสโต โบอาล Augusto Boal) นักการละครและนักเคลื่อนไหวชาวบราซิล เป็นผู้นำหลักการสำคัญคือ ชื่อว่า “การสะท้อนความคิด” (Reflect) ของเปาโล แฟร์ (Paolo Freire) (Damrong, 2014) และละครแนวเอพิค (Epic Theater) ของแบร์ทอล เบรชท์ (Bertolt Brecht) (Boal, 2018) มาพัฒนาเทคนิควิธีการละครมาใช้กับชุมชน โดยที่ไม่ได้ฝึกการละครเพื่อเป็นศิลปิน แต่เป็นการฝึกการละครให้คนในชุมชนเพื่อปลูกให้คนที่ถูกกดขี่ลุกขึ้นสู้เพื่อสิทธิของตนเอง จนนำไปสู่การสื่อสารระหว่าง การละครและผู้ชมจนเกิดการเรียนรู้ โดยประเภทของละครเพื่อการเรียนรู้ ได้แก่ ละครฐานชุมชน (Community-Based Theatre) ที่ทำงานร่วมกันของนักการละครจากภายนอกชุมชนร่วมกับผู้คนในชุมชน จะอยู่ในร่มของแนวคิดละครประยุกต์ (Applied Drama / Theatre) ที่ใช้กระบวนการละคร (Drama Process) ที่นอกเหนือจากละครตามแบบฉบับ (Conventional Theatre) ในโรงละคร และละครประเด็นศึกษา (Theatre in Education) คือ การแสดงละครในโรงเรียนที่ นำเสนอประเด็นปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้นหรือเรื่องยาว ก็สามารถกระตุ้นให้ผู้ชมได้ร่วมพูดคุยและแลกเปลี่ยนความ คิดเห็น ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมได้ โดยมีครูผู้สอน (Actor-Teacher) ที่มีความสามารถด้านการ แสดง เป็นผู้ดำเนินกร อย่างไรก็ตามละครประเด็นศึกษาสำหรับเยาวชนนั้นไม่จำเป็นต้องแสดงในรั้วโรงเรียนเท่านั้น อย่างเช่น สมบัติ แก้วเน้ออ่อน: ละครหุ่นเงาจากวิถีชีวิตชุมชนวัดจันทร์ (Suraswadi, 2023) ทำงานกับเยาวชนในชุมชนวัดจันทร์ จังหวัดสงขลา โดยใช้กระบวนการละครประยุกต์เพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของมรดกทางทรัพยากรของบ้านเกิด

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (Service Learning) คือ กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ด้วยการสร้างประสบการณ์และ ความรับผิดชอบด้วยการบริการสังคม ซึ่งจะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมกับสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมว่า เป็นการบูรณาการการเรียนรู้เชิงวิชาการและการบริการ ชุมชน โดยผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะผ่านการทำงานที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของสังคม ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้ ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรการศึกษาและความต้องการของชุมชน (Rodríguez-Gallego et al., 2024) หลักของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมว่า เป็นการบูรณาการการเรียนรู้เชิงวิชาการและการบริการชุมชน โดยผู้เรียนได้ฝึกฝน ทักษะผ่านการทำงานที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของสังคม ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ ระหว่างหลักสูตรการศึกษาและความต้องการของชุมชน นอกจากนี้การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสามารถใช้กับการเรียนรู้

ได้หลากหลายสาขาดังแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมมีความสำคัญในการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมของนักศึกษา โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงและการมีส่วนร่วมกับชุมชนสามารถช่วยให้นักศึกษาได้รับความรู้ทางวิชาการ ทักษะการทำงาน และลักษณะนิสัยที่ดี (Oonjitt et al., 2024) ทั้งนี้มหาวิทยาลัยจะมีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกับองค์กร หรือชุมชน มุ่งหวังให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาช่วยแก้ไขปัญหาสังคมและส่งเสริมการพัฒนาชุมชน โดยการจัดรูปแบบ การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมควรมีลักษณะเป็นโครงการ (Project) เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินการ ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ฝึกทักษะการทำงานจริงอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน ไปจนถึงการประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

คุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) หมายถึง ลักษณะประจำตัวของบุคคลที่แสดงให้เห็นถึง อุปนิสัย ทักษะ เจตคติ และความรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งมิติภายในและภายนอกของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rattanaubon (2020) ที่ได้สรุปแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ ตลอดชีวิตในหนังสือเรื่องแนวคิดการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย ประกอบด้วย (1) ผู้เรียนรู้ความต้องการเรียนรู้ ของตนเอง (2) ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองได้ (3) ผู้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อไปถึงเป้าหมายของตนเอง (4) ผู้เรียนวางแผนดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดไว้ได้ และ (5) ผู้เรียนวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ หรือไม่ นอกจากนี้ (Thwe & Kálmán, 2024) กล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องพัฒนาทั้งมิติภายในและภายนอก ซึ่งสัมพันธ์ กับแนวคิดของ Transformative Learning ที่มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ทศคติ และพฤติกรรมได้ผ่าน การเรียนรู้ โดยมีมิติภายนอก ประกอบด้วย การศึกษาและระบบนิเวศการเรียนรู้ และปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่วนปัจจัยภายใน ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนาดตนเองและจิตสำนึกการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในระดับลึก

จากแนวคิดทั้ง 3 นี้จะเห็นได้ว่า ละครเพื่อการเรียนรู้ไม่ได้มุ่งผลิต “ศิลปิน” แต่เน้นสร้าง “ผู้มีจิตสำนึกทางสังคม” ผ่านการสื่อสาร การมีส่วนร่วม และการสะท้อนคิด ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ชมในการคิด-วิพากษ์-ลงมือทำ โดยจุดแข็ง ของกระบวนการละครคือ การสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้นักศึกษาได้ทดลองคิด พูด และกระทำในประเด็นที่เชื่อมโยงกับชีวิต และสังคมจริง ส่วนแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเป็นรูปแบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยง “ความรู้เชิงวิชาการ” กับ “การทำงานจริงเพื่อสังคม” โดยผู้เรียนมีบทบาทเป็น “ผู้ให้บริการ” ที่เรียนรู้จากการตอบสนองความต้องการจริงของชุมชน ผ่านกิจกรรมแบบโครงการ ซึ่งจะมุ่งพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การวิเคราะห์ปัญหาและ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์การเรียนรู้แบบนี้สามารถหลอมรวม “การเรียนรู้ด้วยหัวใจและมือเข้ากับการเรียนรู้ด้วยสมอง” ซึ่งกระบวนการละครและการบริการสังคมสามารถหล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้ผ่าน การปฏิบัติจริง

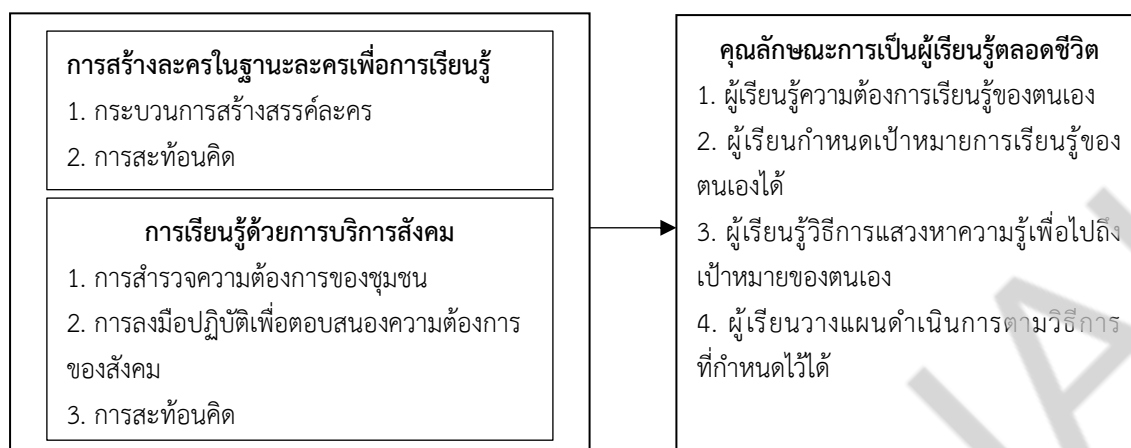
ทั้งนี้กระบวนการละครและการบริการสังคม ไม่เพียงสร้างแรงจูงใจ แต่ยังเป็นพื้นที่ให้ “นักศึกษาค้นพบตัวเองและ บทบาทต่อสังคม” ในฐานะพลเมืองผู้เรียนรู้ และคุณลักษณะผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ได้เป็นแค่เป้าหมายในระดับนโยบาย แต่สามารถ “พัฒนาได้จริง” หากออกแบบการเรียนรู้โดยใช้สองแนวทางนี้อย่างมีระบบ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามีความสำคัญอย่างมาก ในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงนำมาสู่การสำรวจว่าคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเอกชนนี้ควรเป็นอย่างไร โดยใช้ตัวแปรต้นคือแนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม มาพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ และตัวแปรอิสระคือนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนมีคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ตามลักษณะเฉพาะของธรรมชาติของผู้เรียน ดังภาพที่ 1

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ โดยที่ระยะที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม และระยะที่ 3 ศึกษากระบวนการเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลระยะที่ 1 ประกอบด้วย เอกสาร ตำรา บทความวิชาการและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 10 เล่ม ที่ไม่เกิน 10 ปี คณาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 3 ท่าน ที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นอาจารย์ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยเอกชนไม่น้อยกว่า 5 ปี และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 3 ท่าน ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สำเร็จในการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตหรือมหาบัณฑิตในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีประสบการณ์ในฐานะอาจารย์ผู้สอนด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างน้อย 5 ปี และ/หรือ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่ได้รับการยอมรับและมีความเชี่ยวชาญในด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งยังไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำวิจัยครั้งนี้

ผู้ให้ข้อมูลระยะที่ 2 ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการละครเพื่อการเรียนรู้ จำนวน 3 ท่าน ที่มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยที่ใช้การละครเพื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ/หรือผู้ที่ใช้การละครเพื่อการเรียนรู้จนเป็นที่ยอมรับในระดับชุมชน สังคมหรือระดับประเทศ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม จำนวน 2 ท่าน ที่มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยที่ใช้การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ/หรือผู้ที่ใช้การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมจนเป็นที่ยอมรับในระดับชุมชน สังคมหรือระดับประเทศ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยชิ้นนี้

ผู้ให้ข้อมูลระยะที่ 3 ประกอบด้วย อาสาสมัครนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี อายุ 18 ปีขึ้นไป ที่สามารถเข้าร่วมกระบวนการที่มหาวิทยาลัยสยามได้ในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม 2567 เพื่อให้ได้ อาสาสมัคร 30 คน โดยผู้วิจัยได้ประกาศรับสมัครเป็นเวลา 1 เดือน และขยายเป็น 2 เดือน แต่ว่าได้มาเพียง 10 คน และ ขอดถอนตัว 4 คน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลระยะที่ 3 จึงมี 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึกคณาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งผ่านการทบทวนจริยธรรมการวิจัย (IRB) แล้ว

ระยะที่ 2 ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการละครเพื่อการเรียนรู้ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งผ่านการทบทวนจริยธรรมการวิจัย (IRB) แล้ว

ระยะที่ 3 ประกอบด้วย แบบประเมินก่อน-หลังเข้าร่วมกระบวนการเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยอาศัยข้อมูลจากการวิจัยในระยะที่ 1 เรื่องคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีการของ ลิเคิร์ต (Likert's Scale) (Likert, 1932) มี 5 ระดับ โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) ระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม และตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ด้วยการทดลองใช้ (Try-out) กับนักศึกษามหาวิทยาลัยสยาม คณะต่างๆ ไม่รวมคณะนิเทศศาสตร์ จำนวน 30 ท่าน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามแบบของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) (Cronbach, 1970) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.7

แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย แบบบันทึกการเรียนรู้ และการสนทนายสนทนา ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งผ่านการทบทวนจริยธรรมการวิจัย (IRB) แล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกคณาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตมารวบรวมข้อมูลเพื่อหาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2566

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการละครเพื่อการเรียนรู้และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม มารวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2566 - พฤษภาคม 2567

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยได้ทดลองกระบวนการกับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 22 ครั้ง ช่วงเดือนมิถุนายน- กรกฎาคม 2567 โดยใช้แนวคิดที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในระยะที่ 2 จนออกมาเป็นการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ผู้วิจัยนำเสนอผลในรูปแบบการบรรยายด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยหาความสอดคล้องร่วมกันทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้คุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน และใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแบบประเมินการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและการละครเพื่อการเรียนรู้เพื่อใช้ในระยะที่ 3

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยนำเสนอผลในรูปแบบการบรรยายด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อใช้พัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยได้ทดลองกระบวนการกับผู้ให้ข้อมูลจนออกมาเป็นกระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ซึ่งในกระบวนการนี้จะประเมินการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการ ผู้วิจัยจะใช้แบบประเมินการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและการละครเพื่อเรียนรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการ โดยใช้ Willcoxon t-test ในการแปรผลเพื่ออ้างอิงประชากรที่ขนาดกลุ่มตัวอย่างน้อยกว่า 30 คน รวมถึงการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ให้ข้อมูล เพื่อแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาระบบการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม มีรายละเอียด ดังนี้

ก. คุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

เพื่อพัฒนาระบบการดังกล่าว จำเป็นต้องกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตให้ชัดเจนก่อน เพื่อให้การวิจัยมีเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จึงต้องวิเคราะห์บริบทเฉพาะของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คณาจารย์สะท้อนว่า ปัจจัยภายนอกของนักศึกษา ได้แก่ การพบเจอผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย และนักศึกษามีสิ่งที่ต้องรับผิดชอบหลายอย่าง ขณะที่ปัจจัยภายใน ได้แก่ นักศึกษาไม่มีเป้าหมายในการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ และมีลักษณะการเรียนรู้แบบตั้งรับ เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์คณาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ พบว่าจากปัจจัยดังกล่าว นักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนควรมีคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการกำหนดคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยวิเคราะห์จากลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน

ลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน	คุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน (Character) ที่พึงประสงค์
ปัจจัยภายนอกของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน	
นักศึกษาได้พบเจอผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย	ผู้ที่อยู่ในสังคมแห่งความแตกต่างหลากหลายได้อย่างดี ผู้มีโลกทัศน์
นักศึกษามีสิ่งที่ต้องรับผิดชอบหลายอย่าง	ผู้จัดการชีวิตในหลายมิติ ผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง
ปัจจัยภายในของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน	
นักศึกษาไม่มีเป้าหมายในการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้	ผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลง
นักศึกษามีการเรียนรู้แบบตั้งรับ (Passive Learning)	ผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้เข้าใจวิถีของการเรียนรู้

จากตารางที่ 1 พบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนนั้นมีความรู้ลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก คือ นักศึกษาได้พบเจอผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย และนักศึกษามีสิ่งที่ต้องรับผิดชอบหลายอย่าง ส่วนปัจจัยภายใน คือ นักศึกษาไม่มีเป้าหมายในการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ และนักศึกษามีการเรียนรู้แบบตั้งรับ ที่ส่งผลให้ต่อคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน (Character) ที่พึงประสงค์ ดังนั้นคุณลักษณะการเป็นเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ได้แก่ ผู้ที่อยู่ในสังคมแห่งความแตกต่างหลากหลายได้อย่างดี ผู้มีโลกทัศน์ ผู้จัดการชีวิตในหลายมิติ ผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลง และผู้เข้าใจวิถีของการเรียนรู้ โดยอ้างอิงจากผลในการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์คณาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนและผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คุณลักษณะดังกล่าวมีส่วนที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Rattanaubon (2020) ได้สรุปแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่ประกอบด้วย ผู้เรียนรู้ความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองได้ ผู้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อไปถึงเป้าหมายของตนเอง ผู้เรียนวางแผนดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดไว้ได้ และผู้เรียนวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ซึ่งตรงกับคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต คือ ผู้เรียนรู้แบบนำตนเองและผู้เข้าใจวิถีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเท่านั้น ในส่วนที่ไม่สอดคล้องคือ คุณลักษณะของผู้ที่อยู่ในสังคมแห่งความแตกต่างหลากหลายได้อย่างดี ผู้มีโลกทัศน์ ผู้จัดการชีวิตในหลายมิติ และผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลง เพราะธรรมชาติของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนที่ต้องอยู่ร่วมกับความหลากหลายในแง่ความสัมพันธ์กับบุคคลและการใช้ชีวิตในสังคม

ข. แนวทางการใช้การละครและการบริการสังคม

แนวทางการใช้ละครและการบริการสังคม ผลการวิจัยพบว่า การใช้การละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมนั้นต้องใช้ “กระบวนการละคร” ทำได้จากการเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการละครและชุมชน โดยละครทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทั้งผู้เรียนและชุมชน โดยใช้ปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์ผลงานผ่านกระบวนการละคร เมื่อผู้เรียนได้ผลงานละครก็กลับมาบริการชุมชนด้วยการใช้ละครเป็นตัวนำในการสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชน หลังจากนั้นผู้เรียน สมาชิกชุมชน รวมถึงผู้จัดการเรียนรู้ก็สะท้อนคิดเพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้ โดยส่วนที่สำคัญที่สุดคือการสะท้อนการเรียนรู้จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการเรียนรู้มีลักษณะเป็นโครงการงาน

ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำว่าในการสร้างสรรค์ละครควรเริ่มกระบวนการเรียนรู้จาก 1) เริ่มต้นจากปัญหาในระดับบุคคล ก่อนที่จะขยายไปสู่ปัญหาในระดับสังคม 2) ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการนำปัญหาและความต้องการของชุมชนมาเป็นโจทย์ในการสร้างละคร 3) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม โดยส่งเสริมให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบกระบวนการ 4) สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเปิดกว้างให้นักศึกษาได้แสดงออกและเรียนรู้ 5) ใช้เครื่องมือที่หลากหลาย นอกจากการแสดงละครแล้ว ยังสามารถใช้เครื่องมืออื่นๆ เช่น เกม กิจกรรมกลุ่มในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งในระหว่างกระบวนการ จะต้องมีการสื่อสารระหว่างกันเพื่อเสริมพลังให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ตระหนักได้ว่าตนเองมีประโยชน์ต่อการบริการสังคมและสามารถสร้างสรรค์ละครได้ การออกแบบการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเห็นถึงประโยชน์ของการแสดงละครต่อการเรียนรู้ของตนเองและชุมชน รวมถึงสร้างความเข้าใจให้ผู้เรียนได้เข้าใจการทำงานกับชุมชนว่า นี่คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เราต่างคือสมาชิก ในสังคมที่มีความเท่าเทียมกัน รวมถึงทัศนคติที่มีต่อชุมชนว่า คือแหล่งเรียนรู้และผู้เรียนก็สามารถสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนได้ ส่วนสำคัญอีกประการของกระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมคือ บทบาทของผู้จัดการเรียนรู้ ควรทำหน้าที่เป็นโค้ชคอยให้คำแนะนำและสนับสนุนนักศึกษาในการเรียนรู้ และสร้างสมดุลระหว่างการใช้อำนาจเหนือ อำนาจร่วมและอำนาจภายใน โดยยึดการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ดังนั้นแนวทางการใช้ละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมนั้นต้องเป็น “กระบวนการเรียนรู้” เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงแก่ตัวผู้เรียนเพื่อให้มีคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้จะเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองในบทบาทของผู้ร่วมกระบวนการ จากการที่ผู้เรียนได้เข้าไปสำรวจความต้องการของชุมชนและนำประเด็นมาสร้างสรรค์ละครนั้นเหมือนกับเป็นการนำประเด็นดังกล่าวมาสื่อสารใหม่อย่างมีศิลปะและเป็นรูปธรรม (Conceptualization) จนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่อยู่ในเนื้อในตัวของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Learning by Doing) ของ Dale (1969) ที่กล่าวว่าการได้ลงมือทำ (Doing) การได้เลียนแบบ ประสบการณ์จริง การได้นำเสนอสิ่งที่เรารู้ออกมาเป็นละคร และศิลปะแขนงต่างๆ ทำให้เราจดจำได้ถึงร้อยละ 90 นอกจากนี้การเรียนรู้ผ่านกระบวนการละครนับเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์ความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะที่จำเป็น เช่น การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม ได้พัฒนาตนเองทั้งมิติภายนอก ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน การพัฒนาทักษะการแสดง การพูดในที่สาธารณะ และการทำงานเป็นทีม ส่วนมิติภายใน ได้แก่ การพัฒนาความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น การเสริมสร้างความมั่นใจและความคิดสร้างสรรค์ และการตระหนักถึงบทบาทของตนในสังคม (Asdornnithee & Sophonsuwapap, 2021)

ค. กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม จากการวิจัยด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (Action Research) ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและการละครเพื่อการเรียนรู้ มีขั้นตอน ดังนี้

1) การติดตั้งเครื่องมือการเรียนรู้ การติดตั้งเครื่องมือด้านการละคร และการเสริมพลังผู้เรียน เมื่อเปรียบเทียบกับขั้นตอนใน Learning Curve ก็จะอยู่ในขั้นนำ (Introduction) และขั้นกระตุ้นการเรียนรู้ (Stimulation) ซึ่งจะใช้ในขั้นต้นของการจัดการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ในด้านการติดตั้งเครื่องมือด้านการเรียนรู้ เช่น ทักษะการฟังจับประเด็น การวางแผนการเรียนรู้ เป็นต้น การติดตั้งเครื่องมือด้านการละคร เช่น ทักษะการเล่าเรื่องผ่านการใช้การ์ดภาพ การสร้างภาพให้มีความหมายด้วยร่างกาย ส่วนการเสริมพลัง เช่น การค้นหาข้อดีจุดเด่น เป็นต้น เมื่ออยู่ในขั้นเรียนก็จะเริ่มจากการเตรียมผู้เรียนด้วยการพูดคุยหรือเล่นเกมด้วยกันสั้นๆ ตามด้วยการเชื่อมโยงผู้เรียนเข้าสู่การเรียนรู้ ด้วยการทำกิจกรรมหรือเกมที่เน้นเรื่องของตนเอง (Self) แล้วค่อยๆ ขยายประเด็นให้กว้างขึ้นสู่เรื่องของสังคม

(Society) ได้ ซึ่งสามารถแทรกการเสริมพลังแก่ผู้เรียนตรงกิจกรรมนี้ได้อีก และมีการสะท้อนคิดเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่กิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และสะท้อนคิดจากกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ แล้วนำเข้าสู่การสรุปผลการเรียนรู้ด้วยการถอดบทเรียนจากการสะท้อนคิดและการเสริมทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ สุดท้ายคือการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตั้งแต่ต้นจนจบการเรียนรู้ โดยเน้นที่ความรู้สึก สิ่งทีเรียนรู้อื่น และการนำไปใช้ต่อทั้งในด้านการเรียนและชีวิตจริง จากที่กล่าวมาจะสังเกตได้ว่า การสะท้อนคิดสามารถเกิดขึ้นได้แทบทุกขั้นตอน เพียงแต่ผู้นำกระบวนการต้องหมั่นสังเกตบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เหมาะสม ส่วนเทคนิคการสะท้อนคิดควรเริ่มจากการสื่อสารกลุ่มเล็กก่อน แล้วค่อยขยายวงในการสะท้อนคิด จะช่วยให้ผู้เรียนค่อยๆ ปลดปล่อยตนเองและเปิดเผยสิ่งที่ตนเรียนรู้ได้

จากขั้นการติดตั้งเครื่องมือการเรียนรู้ การติดตั้งเครื่องมือด้านการละคร และการเสริมพลังผู้เรียน เป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก นับเป็นการเตรียมผู้เรียน ที่ส่งผลต่อความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนมั่นใจในการเรียนรู้ขั้นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tadsa et al. (2022) ที่กล่าวว่าการเตรียมผู้เรียนก่อนเข้าสู่บทเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสม ลดอุปสรรคในการเรียน และทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) การลงพื้นที่ชุมชน เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้เรียนมีความพร้อมหลังจากติดตั้งเครื่องมือการเรียนรู้ การละคร และการเสริมพลังแล้ว นับเป็นขั้นสร้างประสบการณ์ (Experience) รวมถึงผู้เรียนได้นัดหมายกับประธานชุมชน ผู้เรียนต้องลงพื้นที่เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชน โดยใช้เครื่องมือที่ติดตั้งในขั้นต้นในการลงพื้นที่ โดยเฉพาะทักษะการสื่อสาร และกลับมาสะท้อนคิดร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อสกัดประเด็นที่ได้จากชุมชนออกมาเพื่อหาข้อสรุปในขั้นถัดไป โดยได้ประเด็น “การทำเพื่อส่วนรวม คืออะไรกันแน่?”

นอกจากนี้ ขั้นลงพื้นที่ชุมชนนับเป็นขั้นสร้างประสบการณ์ (Experience) ที่นำต้นตอและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างมากเช่นเดียวกับขั้นตอนแรก และเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะต้องหยิบเครื่องมือการเรียนรู้ที่มีมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง ซึ่งขั้นตอนนี้ผู้สอนต้องปล่อยให้ผู้เรียนเผชิญด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความเห็นของ Kong (2021) กล่าวถึง ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้เรียนรู้ด้วยการลงพื้นที่ สำรวจ สังเกต และสัมผัสประสบการณ์จริง กระบวนการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเป้าหมายและแนวทางการเรียนรู้เอง ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนสะท้อนคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนมุมมองและพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นที่ซับซ้อนในสังคม ซึ่งในที่นี้คือการใช้สื่อละครในการดำเนินงานซึ่งในขั้นลงพื้นที่ชุมชนเพื่อสำรวจความต้องการหรือปัญหาของชุมชนนี้เป็นการเสริมสร้างอำนาจภายในของผู้เรียนอย่างมาก เห็นได้จากตอนที่ผู้เรียนกลับมาสะท้อนคิด และหาประเด็นในการสร้างสรรค์ละครร่วมกัน

3) การสร้างสรรค์การละครเพื่อการเรียนรู้ โดยนักศึกษา (ขั้นสร้างประสบการณ์) เริ่มจากการสรุปประเด็นในการสร้างสรรค์ละครเพื่อการเรียนรู้หลังจากการลงพื้นที่สำรวจความต้องการของชุมชนโดยเน้นที่ปัญหาที่เกิดในชุมชน เมื่อผู้เรียนสามารถสรุปประเด็นจากการลงพื้นที่ชุมชนได้แล้ว สองสิ่งที่ต้องทำควบคู่กันไป คือ การวางแผนโครงการและการสร้างสรรค์การละครเพื่อการเรียนรู้ ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ละครเรื่อง “The Magic Land” ที่เป็นเรื่องราวของตัวละครในบ้านร่มรื่น ที่มีชุดความเชื่อว่าการทำเพื่อสังคมคือการเผื่อแผ่ โดยปลูกต้นไม้กินพื้นที่สาธารณะและให้อาหารเจ้าริชชี (แมว) จร ซึ่งจะมีชุดความคิดตรงข้ามกับตัวละครในบ้านเรียบริบหรี่ที่มีชุดความคิดว่าการทำเพื่อส่วนรวมจะต้องเสียความสุขส่วนตัว จนทำให้มีการปะทะกันทางความคิดจนนำไปสู่คำถามที่เปิดประเด็นพูดคุยกับชุมชนว่า “การทำเพื่อส่วนรวมคืออะไรกันแน่?” เพื่อให้ชุมชนได้พูดคุยกันเพื่อแก้ปัญหาต่อไป ซึ่งหากผู้เรียนมีจำนวนมากพอก็สามารถแบ่งผู้เรียนออกมาเป็นฝ่ายวางแผนโครงการได้ โดยมีหน้าที่หลักๆ เช่น การนัดหมายชุมชน การทำแบบประเมินหลังละคร เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังคงหมั่นสะท้อนการเรียนรู้อยู่เสมอ

ดังนั้นการสร้างสรรค์การละครเพื่อการเรียนรู้ (ขั้นสร้างประสบการณ์) เป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน โดยผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ตัวละครและเรื่องราวด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมอำนาจภายในและอำนาจร่วมของผู้เรียนซึ่งไม่เหมือนกับการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมตามที่ Freire (2017) ได้วิพากษ์การศึกษาแบบเดิมไว้ว่า เป็นการศึกษาแบบฝากธนาคาร (Banking Education) ที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดและผู้เรียนเป็นผู้รับ ผู้เรียนเป็นเพียงภาชนะที่รองรับความรู้ของครูผู้สอนไว้เท่านั้น เป็นการศึกษาที่เน้นการสื่อสารเพียงทางเดียว อำนาจในชั้นเรียนจึงตกเป็นของครู ซึ่งการเสริมอำนาจภายในและอำนาจร่วมในการสร้างสรรค์ละครนี้ เป็นการสร้างการยอมรับว่ามนุษย์มีความสามารถพอที่จะสร้างสภาวะที่ดีกว่าให้ตนเองได้ด้วยสติปัญญา ใช้เหตุและผลในการวิเคราะห์ใคร่ครวญ (Nicholson, 2005) อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจเหนือของผู้สอนในบางครั้งก็จะช่วยขับเคลื่อนการสร้างสรรค์ละครได้เช่นกัน เช่นเมื่อผู้เรียนรู้สึกว้าวุ่นเรื่องราวมืดมนหรือแต่งบทละครแล้วยังติดกรอบบางอย่างอยู่ การเข้าไปช่วยปรับบทให้กระชับและคมขึ้นก็เป็นหน้าที่ของผู้สอน รวมทั้ง

กำหนดกรอบการเล่าเรื่องให้ชัดเจน ก็จะช่วยให้การสร้างสรรค์ละครเดินหน้าได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่ปฏิเสธการใช้อำนาจเหนือในชั้นเรียน เพียงแต่ต้องสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจทั้งสามนี้

4) การจัดการแสดงละครเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน นับเป็นขั้นสร้างประสบการณ์ (Experience) ที่ต่อเนื่องมา มีความจำเป็นต้องแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนหากมีจำนวนผู้เรียนเพียงพอจะสามารถแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายจัดการ ฝ่ายแสดง และฝ่ายกระบวนการ โดยฝ่ายจัดการจะดูแลเรื่อง การลงทะเบียน ดูแลผู้ชม ดูแลสถานที่ จัดการแจกและเก็บแบบสอบถาม ซึ่งจำนวนผู้เรียนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนไม่พอผู้เรียนจึงไปขอความช่วยเหลือเพื่อนคนอื่นมาช่วย ส่วนฝ่ายการแสดงก็คือผู้ให้ข้อมูลเอง ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมอุปกรณ์การแสดง และแสดงละคร ส่วนฝ่ายนำกระบวนการ มีหน้าที่ในการเตรียมผู้ชมก่อนชมการแสดง และนำกระบวนการพูดคุยเพื่อสร้างการเรียนรู้ ในวันจริงก็จะเป็นผู้วิจัยเองที่นำกระบวนการ

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การจัดการแสดงละครเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและมีพลังมหาศาลต่อผู้เรียนที่ได้ถ่ายทอดสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นมา ถึงแม้ว่าแนวทางการสร้างสรรค์ละครเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนจะมีต้นทางมาจากแนวคิดของ Boal (2018) ที่ว่าการสื่อสารพูดคุยระหว่างนักแสดงกับผู้ชม เขาสร้างกลวิธีที่จะเกิดการปฏิสัมพันธ์ ได้ตอบและมีส่วนร่วมระหว่างผู้แสดงละครกับผู้ชม (Spectator) ทำให้เส้นที่แบ่งผู้ชมกับเวทีเลือนลางแต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องประสบการณ์ของผู้เรียน การสื่อสารระหว่างนักแสดงและผู้ชมจึงมีเพียงเพื่อสื่อสารอารมณ์หรือพูดคุยเพื่อความสนุกเท่านั้น ส่วนการสื่อสารในประเด็นของการละครนั้น จะนำมาใช้พูดคุยกันหลังจบละครโดยผู้สอนก็ได้ เพราะหากผู้เรียนต้องทำทนายตนเองโดยไม่มีพลังงานเพียงพอ การเรียนรู้ครั้งนี้ก็อาจจะไม่ใช่พื้นที่ปลอดภัยของผู้เรียน แต่หากผู้เรียนยินดีและอาสาถือเป็นเรื่องดีที่ผู้เรียนจะมีประสบการณ์ในการนำพูดคุยอีกด้วย

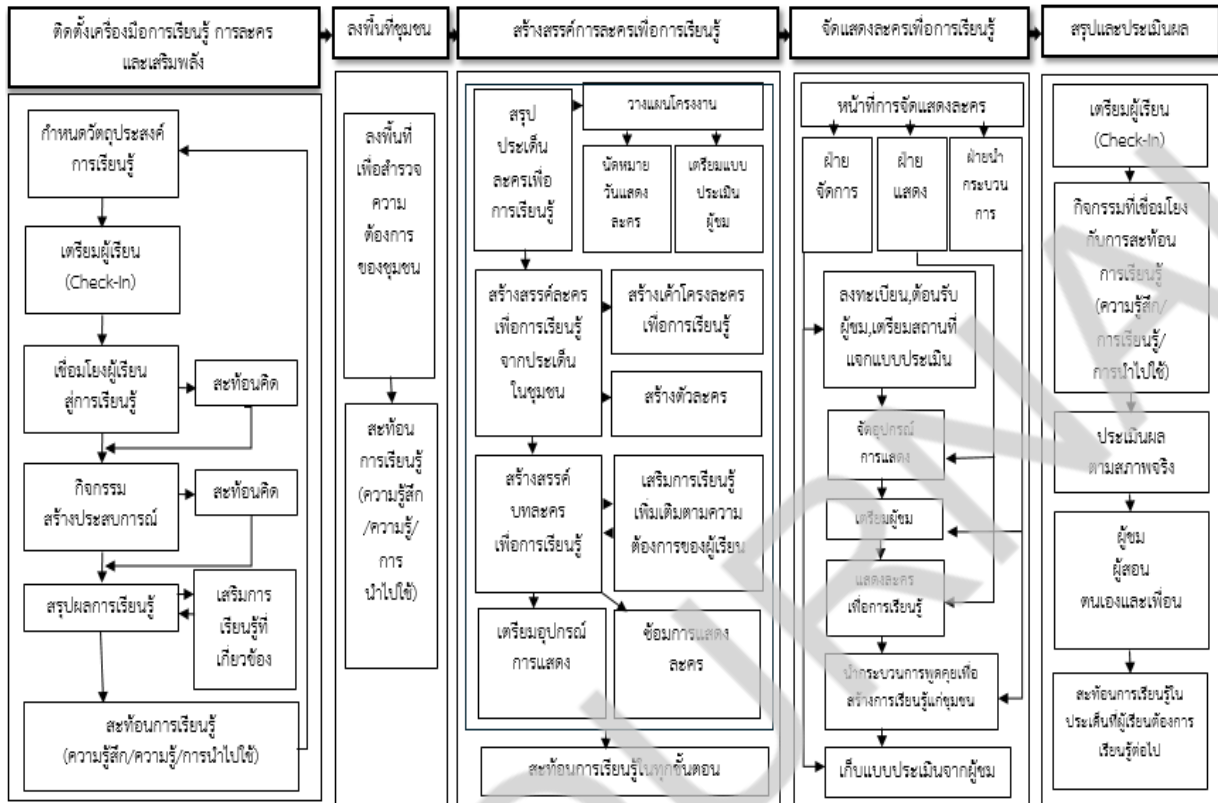
5) การสรุปและประเมินผลจะเกิดขึ้นในชั้นเรียนหลังจากจบการแสดง ซึ่งอยู่ในส่วนของการสรุป (Conclusion) และการนำไปใช้ (Application) ของ Learning Curve โดยเริ่มจากการเตรียมผู้เรียน ทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการสะท้อนการเรียนรู้ ในด้านความรู้สึก การเรียนรู้และการนำไปใช้ ตามด้วยสรุปการประเมินผลจากผู้ชมที่ได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) คือ 4.23 อยู่ในระดับมาก การประเมินตามสภาพจริงจากอาจารย์ ตนเองและเพื่อนร่วมทีมผ่านการสนทนากลุ่ม โดยส่วนใหญ่พึงพอใจและภูมิใจกับสิ่งที่ได้ทำ ซึ่งการสะท้อนคิดของผู้เรียนระหว่างและหลังกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง จะเห็นถึงการพัฒนาของผู้เรียนในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่มากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากผู้เรียนมองว่าห้องเรียนที่ปลอดภัยของผู้เรียน มีการแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ของกันและกันเพื่อพัฒนางานละครให้ดีขึ้น ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความอยากเรียนรู้เพิ่มเรื่องของการสร้างหุ่นกระบอก เพื่อนำมาใช้ในการแสดงอีกด้วย ส่วนการสะท้อนการเรียนรู้ของชุมชนหลังชมละครเพื่อการเรียนรู้ พบว่าผู้ชมชื่นชอบการแสดงของผู้เรียนเพราะสนุก เชื่อมโยงเรื่องราวของชุมชนให้เห็นได้ชัดเจนและไม่เล้าเอียงและจุดประเด็นในการสร้างการพูดคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

การประเมินผลตนเองและเพื่อนของผู้เรียนก็เป็นส่วนสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยนั้น ส่วนมากอาจารย์ผู้สอนมักจะมียอำนาจในการประเมินผู้เรียน ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ครั้งนี้ เมื่อจบโครงการแล้วผู้สอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองและเพื่อน รวมถึงการเลือกประเด็นบางอย่างที่อยากเรียนรู้ต่อที่เกิดจากการเข้าร่วมโครงการนี้ ส่งผลให้ผู้เรียนนอกจากจะเห็นคุณค่าของตนเองแล้ว ยังเห็นความสนใจของตนเองที่ต่อเนื่องจากโครงการนี้ จนนำไปสู่ความอยากเรียนรู้เรื่องอื่นต่อไป เช่น การเปิดรับต่อมุมมองที่หลากหลาย การฟังอย่างไม่ตัดสิน และยิ่งอยากสร้างสรรค์งานละครที่ได้ประเด็นจากชุมชนต่อไป

ในการประเมินการเรียนรู้ในชั้นเรียนทั่วไป การประเมินตนเองและการประเมินกันเองอาจเป็นสิ่งที่พร่องหายไป ทั้งนี้ในการประเมินตนเองและประเมินกันเองนี้ไม่ได้มีไว้เพื่อตัดสิน แต่เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา โดยให้สะท้อนข้อดีของตนเองและเพื่อน รวมถึงแนวทางการปรับปรุงของตนเองและเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Chanta et al., 2021) ที่เสนอว่าสถานศึกษาควรใช้การประเมินที่เน้นพัฒนาการของผู้เรียน (Assessment for Learning) มากกว่าการประเมินเพื่อวัดผล (Assessment of Learning) โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทในการประเมินตนเองผ่านการสะท้อนคิด (Reflective Practice) ซึ่งการประเมินแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความผิดพลาดเป็นการเรียนรู้ที่เป็นคุณลักษณะด้านเจตคติของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

จากที่ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวคิดจนออกมาเป็นกระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ดังภาพที่ 2

กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน
โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ถึงแม้ว่าสื่อการละครในฐานะเครื่องมือการเรียนรู้จะต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการ แต่ในส่วนของเนื้อหาของละครก็เป็นส่วนสำคัญในการพิจารณา เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนในชุมชน เพราะความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนนั้นจะมีปัญหาภายในชุมชนมาเกี่ยวข้องเสมอ เพราะสมาชิกชุมชนล้วนมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นเมื่อผู้เรียนต้องสร้างตัวละครที่แสดงถึงลักษณะนิสัยของสมาชิกชุมชน ผู้เรียนต้องไม่สร้างตัวละครใดตัวละครหนึ่งต้องเป็นผู้ร้าย เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนมีเหตุผลในการกระทำของตนเองทั้งนั้น ผู้เรียนต้องสร้างตัวละครจากความเชื่อของตัวละครที่จะต้องปะทะกันทางความคิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรม นอกจากนี้การเล่าเรื่องด้วยการเปรียบเทียบหรือสร้างเรื่องให้ไกลจากสถานที่จริง การมีตัวละครสมมติและการแสดงแนวตลก (Comedy) ที่ตัวละครมีความเชื่อแบบสุดโต่ง ก็จะทำให้ผู้ชมยึดโยงละครกับตัวเองอย่างใจเปิดกว้างและเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การพูดคุยหลังละครจบเพื่อสร้างการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง

ง. การประเมินคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ผลการประเมินคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนด้วยการสังเกตการณ์จากการทำกิจกรรมร่วมกัน อ่านบันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียน และการสนทหายสนทนา พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและการละครเพื่อการเรียนรู้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น จากผลการประเมินเชิงคุณภาพและผลการประเมินเชิงปริมาณแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน โดยผลเชิงคุณภาพพบว่าผู้เข้าร่วมมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการอยู่ร่วมกับสังคมที่มีความหลากหลาย การจัดการการเรียนรู้ในมิติต่างๆ และการเรียนรู้แบบนำตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่พบว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีค่าเฉลี่ยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะในด้านทักษะการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง

นอกจากนี้ ผลการประเมินเชิงคุณภาพยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมมีพัฒนาการในด้านการเป็นผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง โดยมีการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ และมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ ซึ่งสามารถยืนยันได้จากผลการประเมินเชิงปริมาณที่พบว่าด้านอุปนิสัยและทักษะ เช่น การตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบ การประเมินผลการเรียนรู้ และความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ด้านเจตคติ เช่น การกล้าลองผิดลองถูกและการมองความผิดพลาดเป็นการเรียนรู้ ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ได้รับการยืนยันทั้งจากการประเมินเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการใช้การบริการสังคมและการละครเพื่อการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเชิงลึกและวัดผลได้

เนื่องจากธรรมชาติของมหาวิทยาลัยเอกชนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่หลากหลายเข้ามาเรียนในระดับอุดมศึกษา ไม่ว่าจะเป็นวัยรุ่น ผู้ใหญ่ ชาวต่างชาติ หรือคนพิการ การที่ผู้เรียนได้เข้าร่วมกระบวนการนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้จักแสวงหาการเรียนรู้จากความแตกต่างหลากหลายนี้ได้ดีขึ้น เพราะตัวกระบวนการเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนริเริ่มสร้างสรรค์จากประเด็นที่เกิดจากบุคคลในสังคม ทั้งนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักจัดการชีวิตในมิติต่างๆ ได้อย่างสมดุล ไม่จะเป็นการวางแผนการเรียนรู้ซึ่งต้องสัมพันธ์กับชีวิตในมิติอื่นของตนเอง การวางแผนชีวิตของตนเอง การหาข้อมูลเพื่อประกอบการสร้างสรรค์งาน ความยืดหยุ่น จากคุณสมบัติที่กล่าวมานี้ก็เป็นคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง เช่นกัน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ตลอดกระบวนการละครและการบริการสังคมเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนนี้ อำนวยให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญสะท้อนคิด และเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง Effects on Students' Academic and Non-academic Outcomes and Student Participation in Theatre Arts" โดย Goble et al. (2021) กล่าวว่า การเข้าร่วมกระบวนการละครสามารถส่งผลกระทบต่อผู้เรียน โดยเฉพาะ "การเปลี่ยนแปลงภายใน" ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาอัตลักษณ์ การจัดการอารมณ์ ความมั่นใจในตนเอง แรงจูงใจ และทักษะทางสังคม การเรียนรู้ผ่านละครจึงไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศิลปะ แต่ยังเป็น "เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตัวตนและศักยภาพของผู้เรียน" ซึ่งอาจมีผลต่อพวกเขาตลอดชีวิต เมื่อผสมผสานเข้ากับการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกจริง ผู้เรียนก็จะเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เข้ามากระทบผู้เรียน นั่นเท่ากับว่าการใช้สื่อการละครในรูปแบบกระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสามารถเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนได้ทั้งมิติภายในตนเองและมิติทางสังคม

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม พบว่า คุณลักษณะการเป็นเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ออกมาเป็นลักษณะตัวละคร (Character) คือ ผู้ที่อยู่ในสังคมแห่งความแตกต่างหลากหลาย ได้อย่างดี ผู้มีโลกทัศน์ ผู้จัดการชีวิตในหลายมิติ ผู้เรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลง และผู้เข้าใจวิถีของการเรียนรู้ ส่วนแนวทางการใช้ละครและการบริการสังคม ผลการวิจัยพบว่า การใช้การละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมนั้นต้องเป็น “กระบวนการละคร” ทำได้จากการเชื่อมโยงระหว่างการละครและชุมชน โดยละครทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทั้งผู้เรียนและชุมชน โดยใช้ปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์ผลงานผ่านกระบวนการละคร ในส่วนของกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน โดยใช้แนวคิดการละครเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม จากการวิจัยด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (Action Research) ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและการละครเพื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การติดตั้งเครื่องมือการเรียนรู้ การติดตั้งเครื่องมือด้านการละคร และการเสริมพลังผู้เรียน 2) การลงพื้นที่ชุมชน 3) การสร้างสรรค์ละครเพื่อการเรียนรู้ 4) การจัดการแสดงละครเพื่อการเรียนรู้ และ 5) การสรุปและประเมินผล และ ผลการประเมินเชิงคุณภาพและผลการประเมินเชิงปริมาณแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน โดยผลเชิงคุณภาพระบุว่าผู้เข้าร่วมมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการอยู่ร่วมกับสังคมที่มีความหลากหลาย การจัดการการเรียนรู้ในมิติต่างๆ และการเรียนรู้แบบนำตนเอง

ดังนั้น “กระบวนการละคร” ที่บูรณาการกับ “การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม” ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชน แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางการเรียนรู้ที่มีพลัง ในการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อข้ามผ่านสถานการณ์โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้อย่างดี อีกทั้งเมื่อมหาวิทยาลัยเอกชนสร้างคุณค่าให้แก่องค์กรด้วยการพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหลักสำคัญ มหาวิทยาลัยเอกชนก็จะสามารถเผชิญสถานการณ์ในโลกนี้ได้อย่างยั่งยืนเช่นกัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. คณะวิชาและมหาวิทยาลัยเอกชนได้กระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน
2. คณะวิชาและมหาวิทยาลัยเอกชนได้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับชุมชน สังคม หรือองค์กรภายนอก ที่มีความทันสมัยและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. กระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน อาจต้องมีการปรับปรุงแบบกระบวนการเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของรายวิชาและผู้เรียนที่แตกต่างกัน
2. การใช้กระบวนการละครและการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมเพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน ควรให้ความสำคัญกับการสานสัมพันธ์กับชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องแม้จบกระบวนการเรียนรู้แล้ว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาการใช้สื่อละครในรูปแบบกระบวนการละครและการบริการสังคมเพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยรัฐบาล เพื่อนำไปสู่พัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบอื่นต่อไป
2. การศึกษาการใช้สื่อละครกับการบูรณาการกับประเด็นสังคมในรูปแบบอื่น เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม

ข้อจำกัดการวิจัย

ข้อจำกัดในด้านผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนน้อยเกินไป หากอาสาสมัครที่เป็นผู้ให้ข้อมูลมี จำนวน 30 คน ก็อาจจะได้รูปแบบกระบวนการหรือผลของการประเมินการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนที่แตกต่างออกไป

References

- Anawatsirivong, T., Sindhupan, J., Sompai boon, S. & Akkarachantachoti, P. (2004). *Aesthetic Communication: Study of Performance Communication and Fiction Media*. Charansanitwong Printing.
- Asdomnithee, S. & Sophonsuwapap, P. (2021). A Research and Development Process of Eco-Cultural Products of Bangpakong River Basin Communities, Proceeding within the Paradigm of Holistic Development. *Institute of Culture and Arts Journal Srinakharinwirot University*, 23(1), 76-92. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/251661>
- Boal, A. (2018). *Theatre of the Oppressed* (P. Pharadama, Trans.). Suan Ngerm Mee Ma.
- Chanta, J., Chanthahin, T. & Pakothang, J. (2021). Strategies for Education Quality Development in Schools under the Office of Basic Education Commission. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(5), 1964-1980. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/244357>
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of Psychological Testing* (3rd ed.). Harper & Row.
- Dale, E. (1969). *Audiovisual Methods in Teaching* (3rd ed.). Holt, Rinehart & Winston.
- Damrong, P. (2014). *Applied Theatre: Using Theatre for Development*. Chulalongkorn University Press.
- Freire, P. (2017). *Pedagogy of the Oppressed* (S. Kulkannokwan Hamdani, Trans.). Suan Ngerm Mee Ma.

- Goble, G. H., Van Ooyik, J., Robertson, T. & Roberts, G. J. (2021). Effects on Students' Academic and Non-academic Outcomes and Student Participation in Theatre Arts: A Research Synthesis. *Educational Research: Theory & Practice*, 32(3), 1-22. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1329015>.
- Kong, Y. (2021). The Role of Experiential Learning on Students' Motivation and Classroom Engagement [Conceptual Analysis]. *Frontiers in Psychology*, 12,(1-4), Article771272. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.771272>
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 55-55.
- Nicholson, H. (2005). *Applied Drama: The Gift of Theatre*. Palgrave Macmillan.
- Oonjitt, D., Siri, S., Saisee, P., Putthima, B., Koiprasoet, S. & MuangMoon, S. (2024). The Study on Results of Learning Activities using Service-learning to Enhance the Social Engineering Skills for Elementary Education Students. *Phimoldhamma Research institute Journal*, 11(1), 19-32. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/article/view/271452>
- Pantumkomol, S. (1999). *The Art of Performance (Modern Drama)* (2nd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Rattanaubon, A. (2020). *Concepts for Promoting Lifelong Education in Thai Society*. Chulalongkorn University Press.
- Rodríguez-Gallego, M. R., Ordóñez-Sierra, R., Domene-Martos, S. & de-Cecilia-Rodríguez, C. (2024). Company-university intersections through service-learning (SL): a systematic review. *Frontiers in Education*, 9,(1-10), Article 1501899. <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1501899>
- Suraswadi, P. (2023). Applied Theatre Practitioners' Knowledge Management: Using Community-Based Youth Theatre for Learning, Collective Consciousness and Identity Building in Youth from their Narratives. *Journal of Learning Sciences and Education*, 2(1), 78-120. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JLSEd/article/view/2070>
- Tadsa, N., Phengsawat, W. & Steannpooakao, P. (2022). Classroom Management Strategy of Effecting the Students Quality for Primary Schools Under the Office of the Primary Education Service Area in the Northeastern Region. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(3), 1344-1357. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/251254>
- Thammaphiwat, K. (2019). *Social Lab: Answering Research and Media Development for Community and Learning in the 21st Century*. Chulalongkorn University Press.
- Thwe, W. P. & Kálmán, A. (2024). Lifelong Learning in the Educational Setting: A Systematic Literature Review. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 33(2), 407-417. <https://doi.org/10.1007/s40299-023-00738-w>